

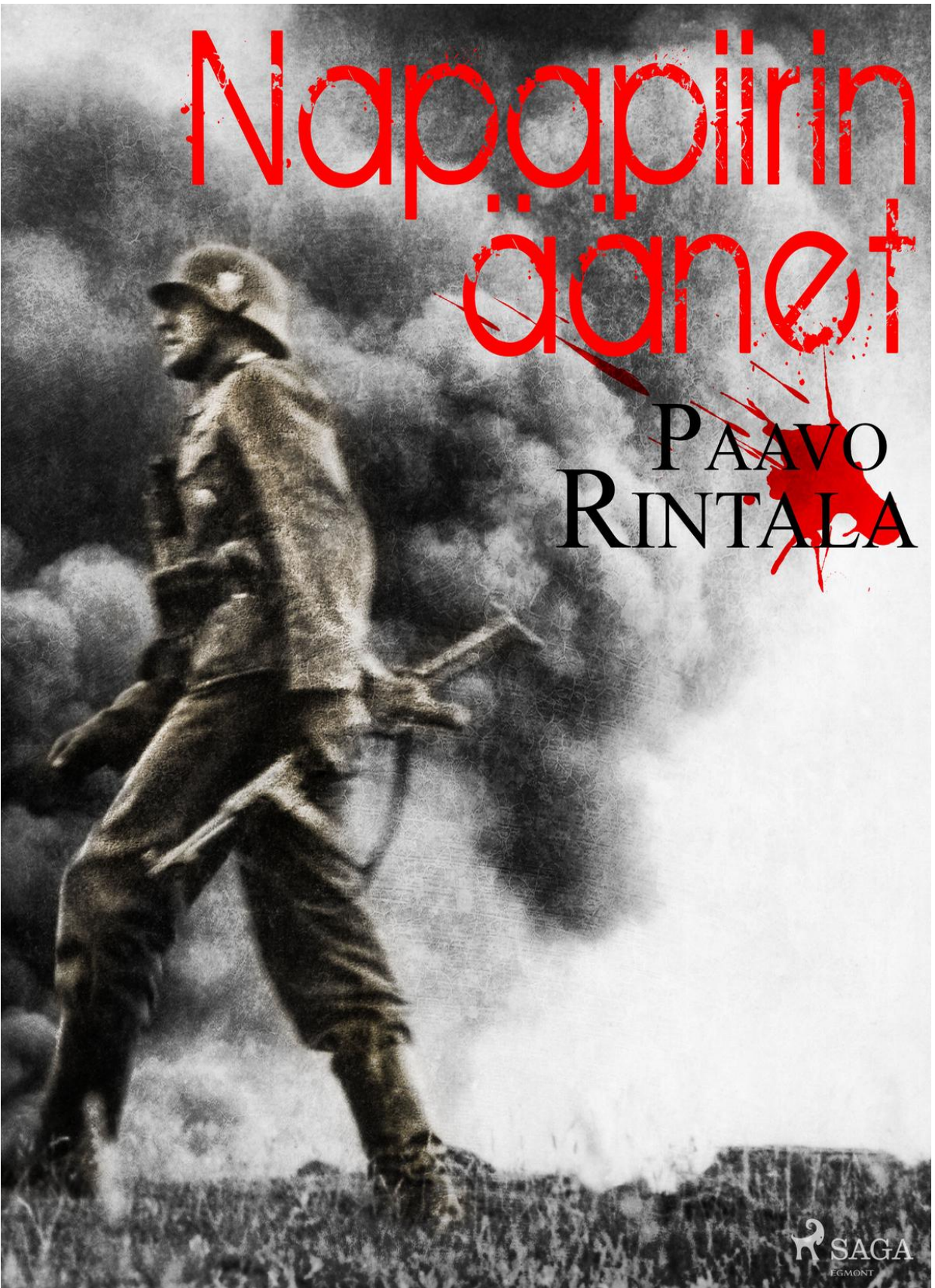
Napapiirin äänöt

PAAVO
RINTALA

Nappapiirin äänöt

PAAVO
RINTALA

Paavo Rintala

Napapiirin äänet

SAGA Egmont

Napapiirin äänet

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 1969, 2020 Paavo Rintala and SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726547092

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means without the prior written permission of the publisher, nor, be otherwise circulated in any form of binding or cover other than in which it is published and without a similar condition being imposed on the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com - a part of Egmont,
www.egmont.com

Paavo Rintala
SOTILAIKEN ÄÄNET

I

Leningrad, hotelli Astoria, tammikuu 1968.

Paluu menneisyyteen, vuoden 1941 Sallan ja Kiestingin
joulukuuhun, talvipäivänseisauksineen.

1

Tämä vuoden 1941 Sallasta ja Kiestingistä kertova romaani alkaa tammikuusta 1968. Olin silloin Leningradissa (aivan muissa asioissa, keräsin ja hahmottelin Leningrad-teostani). En muista enää päivämäärää, mutta viikonpäivä oli torstai, ja moskovalainen työtoverini sanoi minulle:

— Iltapäivällä minulla ei ole aikaa sinulle.

— Minä kuljeksin sitten yksin kaupungilla. Saanpahan vähän piirityksen ajan kylmyyttä kirjaani, kun kuljen ja kuvittelen.

— Et sinä mihinkään mene. Minä olen soittanut tänne yhden henkilön. Hän tulee kello yhdeltä tapaamaan sinua.

— Onko hän piirityksen ihmisiä?

— Ei.

— Varmaan kirjailija, onhan se mukava tavata kollegoitakin.

— Ei hän ole kirjailija, hän on vain eräs ihminen, tosin kirjallisuuden professori, ja minä tahtoisin, että te tutustuisitte toisiinne.

— Mies vai nainen?

— Mies, ja minä olen sopinut hänen kanssaan.

— Hyvä on, minä vastasin. Ajattelin: iltapäivä on pilalla, keskustelua yleisistä asioista, mutta olkoon; toisaalta ulkona on 26 astetta pakkasta, en minä viitsisi siellä kuitenkaan kauan olla, pyhävaatteissa on ikävä kulkea kaupungilla, istutaan sitten iltapäivä vaikka Astorian ravintolassa ja keskustellaan.

Ja yhdeltä laskeuduimme Astorian kolmannesta kerroksesta, huoneesta 310, (jonka ikkunasta näkyy Iisakin

kirjon kupoli) vihreästä kerroksesta alas ravintolasaliin. Valitsimme pöydän.

— Kun Efim tulee, minä jätänkin teidät kaksistaan, minun täytyy heti rynnätä matkoihini, toverini selitti.

— Efim, Efimkö hänen nimensä on?

— Efim, Efim Maailmankansalainen. Saatte tilata kaksistaan ruokaa tai kahvia, minä maksan, sanon hovimestarille, että maksan niin sinun ei tarvitse huolehtia laskusta, koska minä olen tämän tilaisuuden järjestänytkin.

Ja minulle sen enempää selittämättä toverini alkoi huitoa tarjoilijaa, sai hänet pöytäämme ja jatkoi hänelle samaan hengenvetoon. Toverini etusormi siirtyi vikkelästi ruokalistan alkupaloista keittoihin ja siitä lämpimiin ruokiin, ja tarjoilija seisoi hänen puoleensa kumartuneena ja nyökkäili. Koetin pysyä perässä, mutta kun en pysynyt, nostin katseeni ja oikaisin selkääni. Pöytämme vieressä seisoj pienen hintelä mies ja hymyili. Hänen tummanruskeat silmänsä eivät hymyilleet, ne katsoivat meitä tarkasti, vain hänen suunsa hymyili. Hänellä oli hiukan kyömy nenä, ja kasvojen olemus ja leuan muoto ihan samat kuin siinä maantiedon oppikirjassa, jota kansakoululaisena luettiin kun opeteltiin tuntemaan balttilaista rotua, dinaarista rotua ja mitä kaikkia niitä taas olikaan; joka tapauksessa: hänen syntyperästään ei voinut erehtyä.

Ja siitä huolimatta (vaikkakin meille historioissa yhä opetetaan, että ensimmäinen maailmansota alkoi Sarajevon laukauksista, että historiaa voi seurata kuin kellonaikoja) voisin yksinkertaistetusti sanoa, että tämä saksalais-suomalaisen arktisen rintaman romaani alkoi tuosta hetkestä.

Me tutustuimme. Työtoverini touhusi leipää ja voita ja mineraalivettä ja höyryävää bortskeittoa pöytään. Ja lähti.

Miten kahden toisilleen täysin ventovieraan ihmisen tutustuminen tapahtuu, kun heillä ei ensi kuulemalta näytä

olevan muuta yhteistä kuin se, että heidän yhteinen ystävänsä on saanut pakkomielteen tutustuttaa heidät toisiinsa?

— Ruoka on täällä hyvää, minä sanoin ja ryystin ison lusikan laidalta kuumaa keittoa.

— Kenties keitot ovat hyviä täälläkin, mutta minä luulen, että meidän tavallisissa ravintoloissamme lämpimät ruoat ja liikkiöt ovat parempia. Näissä suurissa Intouristin ravintoloissa varsinkin kaikki kylmät asiat tehdään niin suurissa erissä, että ... ne, kuten ymmärrätte. Mutta meillä ihmiset yleensä syövät hyvin.

— Sen minä olen huomannut.

Sitten puhuimme Suomesta, hän sen aloitti, hän kertoi käyneensä Helsingissä ja Lahdessa.

— Suomi on hyvin kaunis maa, hyvin kaunis. Helsinki on miellyttävä kaupunki, hyvin miellyttävä, paljon autoja, Khai Laithisella on siellä sauna, olen ollut hänen saunassaan, viekää paljon sydämellisiä terveisiä Khai Laithiselle, ja Lahti on hyvin kaunis kaupunki, hyvin kaunis, vesibussi kiittää järven selkää pitkin, viekää paljon terveisiä Lahteen.

Myöntelin, kiittelin terveisistä, lupasin viedä perille.

— Kuulin, että te olette kirjallisuusmies, minä sanoin kysyvästi.

— Opetan täällä kirjallisuutta.

— Minä tunnen huonosti nykyneuvostoliittolaista kirjallisuutta, parhaiten Grigori Baklanovia, hän on minun henkilökohtainen ystäväni.

— Minä opetan lähinnä saksalaista kirjallisuutta. Suomen kirjallisuudesta tunnen Martti Larnin, Väinö Linnan, Olavi Linnuksen.

Ja niin oli kirjallisuuskin käsitelty, venäläinen, saksalainen ja suomalainen. Sitten siirryttiin minun Leningradissa oleskeluuni (tosin vasta sen jälkeen kun olin

esittänyt muutamia kohteliaita ilmauksia tuosta Nevan kaupungista).

— Oletteko te täällä liike- vai turistimatalla?

— Paremminkin turistina. Olen turistimatalla tämän kaupungin ihmisten menneisyyteen. Haluan tutustua niihin, jotka säilyivät elossa koko Leningradin piirityksen ajan. Olisiko teidän tuttavapiirissänne sellaisia?

— Minä en itsekään ollut täällä sodan aikana. Palvelin Kiestingin suunnalla. Aluksi Sallassa ja sitten Kiestingissä.

— Jopas sattui! minä sanoin ja ilahduin. Olinhan jo vuosikaudet aikonut kirjoittaa oman mobydickini Tuoppajärven, Sohjanan, Pääjärven ja Vermanjoen maisemista, 67—68. leveysasteen pitkästä kylmästä pimeän kaudesta, talvisen metsän hiljaisuudesta kuutamoöinä sekä ihmisestä, saksalaisesta ja suomalaisesta tämän kaiken keskellä, mutta aina kirjoittamisen ajatus oli tyrehtynyt tähän: kuinka siitä voi kirjoittaa, kun suomalaiset olivat niin rehellisiä aitoja kansanihmisiä ja saksalaiset taas Hitlerin kansallissosialistien riivaamia konnia. Olin juuri hiljattain lukenut amerikkalaisen George Steinerin kirjoittaman SS-joukkojen historian. Siinä puhuttiin hyvin paljon Sallan ja Kiestingin suunnalla toimineesta natsidivisioona Nordista. Se vei minulta viimeisetkin halut kirjoittaa oma arosuteni, oma bernanosini.

— Sallassa ja Kiestingissä! Juuri sen rintaman asioista minäkin olen selvillä, vaikken itse ollutkaan ikäni takia mukana. Teitä vastassahan oli saksalaisia ja suomalaisia. SS-divisioona Nord, komentajana SS-kenraalimajuri Demelhuber!

— Me tiesimme hyvin, hän sanoi ja hymyili, nyt jo silmilläänkin.

Ja minä aloin pahoitella. Kaiken sen lukemani perusteella, mitä SS-joukoista tiesin, minä maalasin hänen eteensä koko SS:n kauhujen historian. Hän kuunteli minua,

lopulta silmät pyöreinä ihmetyksestä. Sitten hän pudisti päätään ja keskeytti minut:

— En halua puolustella Natsi-Saksan SS-joukkoja. Olen venäläinen ja vielä Venäjän juutalainen. Kai meillä, jos kellään muulla ihmisryhmällä koko maapallolla on eniten aihetta puuttua tähän asiaan. Mutta niin kummalliselta kuin se teistä saattaakin tuntua, että minä juutalaisena ja nimenomaan Venäjän juutalaisena puhun teille näin, sanon silti, että siellä Sallan ja Kiestingin arktisella rintamalla tilanne ei ollut niin julma kuin te kerrotte.

— Minä kerroin vain sen, mitä olen lukenut, tosiasioita.

— En tiedä, mitkä sitten ovat tosiasioita. Vielä sulan maan aikaan saksalaiset SS-joukot ampuivat säälimättä meikäläisiä haavoittuneita, jotka jäivät asemiin. Me totesimme tämän vallatessamme asemat takaisin. Mutta jo lokakuusta lähtien, kun lumi peitti metsän, pimeys ja pakkanen taivaan ja maan, me noudimme vettä SS-Nordin erään rykmentin kanssa samasta lähteestä ei-kenenkään maalla.

— Se ei vielä kerro muuta kuin hyvin tavallisen ilmiön. Sellaista sattui tuhka tiheään harvaan miehitetyllä pohjoisella rintamalla.

— Ei tietysti. Mutta vakuutan teille: vaikka saksalaiset Sallaan ja Kiestinkiin tullessaan olivatkin yhtä julmissa ajatuksissa kuin eteläisillä rintamilla, ja vaikka heidän upseeristonsa, ainakin suuri osa, säilytti SS-luonteensa loppuun saakka, Hitlerin Saksan hulluus karisi tavallisista sotilaista ja monista upseereista Kiestingin ja Sallan pakkasissa, pimeydessä ja lumen peittämässä suuressa erämaassa. Luonto oli siellä voimakkaampi kuin kansallissosialistinen aivopesu.

— Tuota minä en ole tullut koskaan ajatelleeksi, minä sanoin.

Siitä lähtien, tammikuun torstain iltapäivästä hotelli
Astorian ravintolassa vuonna 1968, olen sitä ajatellut.

Kun seuraavan kerran palasin Leningradiin helmikuun alussa, Efim toi minulle käärepaperista tehdyn vanhan ruskean kirjekuoren pullollaan vanhoja muistikirjojen lehdistä revittyjä papereita: ruudullisia, viivallisia, viivattomia; punaista paperia, valkoista paperia. Jos ei olisi lukenut niitä vaan ainoastaan vilkaissut, olisi tehnyt mieli heittää ne paperikoriin. Tai en sentään ole varma, sillä niiden ikä näkyi heti. Niissä oli lyijykynän tahroja, mustetahroja, ihmisen käden ja muun kosketuksen tekemiä tahroja, taskuissa ruttaantumisen merkkejä. Ne eivät voineet olla toissapäiväisiä eivätkä edes viimekesäisiä muistiinpanoja. Ne olivat ehdottomasti hyvin paljon vanhempia. Vanhasta paperista henkii ammattimiehen aisteihin menneisyyden ääni vai mikä se on, joka tapauksessa jokin sellainen ainutkertaisuuden, peruuttamattomasti ohi menneen hetken läsnäolo, että se kiihdyttää.

Kirjekuori sisälsi:

— 39 versiota uusia sanoja tuohon aikaan niin paljon laulettuun saksalaiseen sotilaslauluun Lili Marlen.

Jo ensimmäinen tutustuminen niihin osoitti, että laulujen sanat olivat katkeria. Ne poikkesivat senaikaisesta Hitlerin Saksan hengestä niin paljon, että niitä ei ilmeisesti voitu laulaa julkisesti. (Ei ainakaan niiden olemassaolosta saanut päästää sanaakaan sellaisten komentajien kuin Schoernerin tai Demelhuberin ja heidän esikuntiansa tietoon. Sen sijaan taas sellaiset komentajat kuin ratsuväenkenraali Feige,

kenraalimajuri Dittmar ja Feigen esikuntapäällikkö kreivi zu Dohna-Schlobitten ja heidän lähimmät miehensä saattoivat olla niistä hyvinkin tietoisia ja auttaakin niiden levittämisessä, sillä näissä uusissa katkerissa sanoissa on myös kirjapainossa painettuja kappaleita.)

— Lapin divisioonan laulun. Siinä mainitaan pohjoisen rintaman paikannimistä muun muassa Salla ja Kokkosalmi. Se on hyvin katkera laulu, jonka kertosäe kuuluu:

”Me emme palaa koskaan kotiin.”

Siinä sanotaan edelleen:

”Kuka vielä uskoisikaan meidät ihmisiksi ...”

”Ei meitä ihmisiksi voi enää tunnistaa ...”

Laulussa Salla on ”kirottu paikka” ja Kokkosalmi ”napapiirinkylmä”. Ja kun tiedämme, mitä saksalaisia joukkoja oli Kokkosalmella ja Sallassa, voimme hyvinkin lähelle päätellä, mistä rykmentistä tämä laulu on lähtöisin. Laulu on liian katkera ollakseen SS-divisioonan parissa syntynyt (vaikka kukapa sen varmasti tietää) ja todennäköisintä lienee, että se on kirjoitettu joko Dittmarin komentamassa 169. jalkaväkidivisioonassa tai ... niin, jääköön toistaiseksi.

— sitten on suksilauluja eli lauluja hiihtämisen kirouksesta vaihtelevin ilmaisin.

— on kirjeitä kotoa vaimolta, veljeltä, isältä, sukulaisilta.

— on pieniä kovakantisia muistikirjoja, joihin on merkitty päivien tapahtumia, ja näiden joukossa yksi vihreäkantinen nuhraantunut muistikirja, johon on uskollisesti kopioitu koko alkuperäinen Lili Marlen, ilman kommentteja, epävarmalla kirjoittamiseen tottumattomalla käsialalla:

*VOR DER KASERNE VOR DEM GROSSEN TOR
STAND EINE LATERNE
UND STEHT SIE NOCH DAVOR
SO WOLLEN WIR UNS DA WIEDERSEHEN*

*BEI DER LATERNE WER'N WIR STEHEN
WIE EINS, LILI MARLEN*

ja niin edelleen. Ja kun minä katselin tuota avutonta käsialaa, johon Efim oli merkinnyt ainoastaan: MAUSERKIVÄÄRIN NUMERO ..., TUNTOLEVY ..., minun kävi sääli ihmistä. Banaalimmin en osaa enää tätä ilmaista. Tuo imelän sensuelli naisenkaipuinen sotilasrenkutus pakkasen, lumen, jäätyneen metsän ja napapiirin kaamoksen keskellä. Voidaanko ihmistä tehdä enää mitättömämmäksi?

— Ei, en todella muista. En muista mitään koko kirjasta. Tiedän vain, että se on tuotu minulle jonkun kaatuneen saksalaisen taskusta niin kuin osa näitä muitakin papereita. Mutta en osaa liittää tähän mitään. Tämä ei ole herättänyt edes sääliä, Efim sanoi, kun yritin tiukata häneltä taustaa.

— Et siis yhtään muista?

— En. Varmaan se on tuntunut silloin niin perin juurin avuttomalta, ettei se ole herättänyt vähäisintäkään mielenkiintoani.

— Niinpä niin, Efim. Kun metsästäjä ampuu vaikka niinkin pienen otuksen kuin jäniksen, hän muistaa sen kauan, mutta ihminen pystytään tekemään niin mitättömäksi, ettei hänen ampumistaan edes huomata.

Selailimme edelleen. Kirjekuoren sisältö oli hujan hajan edessämme pöydällä. Raivasin kahvitarjottimen tavaraa syrjemmäs.

— Ei tarvitse. Laulut ovat loppuneet, Efim sanoi.

— Mikäs sinulla on kädessäsi?

Efim laski kaksi paperinpalaa pöydälle ja sovitti ne yhteen. Siitä muodostui 5 x 15 cm:n kokoinen paperisuikale. Hän etsi pöydältä Lapin divisioonan laulun ja pani sen suikaleen viereen. Luin nopeasti kirjoituksen, siinä

oli vain kolme säkeistöä, ja sitten paperi oli repäisty. Laulu alkoi:

Tunnetko maan missä koskaan ei aurinko näy,
missä ihminen idiootiksi käy
kun kunto ja moraalit karsitaan pois.
Oi Karjala,
nuoruutemme murhaaja.

Rakas Hitler, antaisitko meille nyt
mitä puheillas oot meille syötellyt,
eikä pelkkää silliä ja perunaa.
Oi Göring, Mähömaha,
on olo täällä paha.

Terve Hitler meidän Johdattaja,
Saksan kansa sen kuin turtuu yhä
ja paisuu johtoportaan ihrapinta pyhä.
Oi Stalin ainokainen,
pelastajamme vainen.

- Oho, minä sanoin.
- Tästä laulusta minä sen sijaan tiedän paljonkin. Efim nosti Lapin divisioonan paperin valoa vasten.
- Katso, hienoa paperia, vesileimaa. Ja katsopas tätä suikaletta: samaa paperia, vai mitä sanot?
- Niin näyttää. Mihin sinä pyrit?
- Minä vain vertasin sinulle papereiden laatua.
- Johan minä sanoin, että samaa paperia.
- Katsopas käsialaa.
- Minä katsoin. Katsoin kauan. En ole käsialan tuntija.
- Ne molemmat voisivat olla samaa käsialaa.
- Minusta ne ovat, Efim sanoi.
- Kenties, mutta mitä sillä on enää väliä, minä *sanoin*, *silloin*, helmikuun alussa 1968 siinä samassa hotelli

Astorian huoneessa 310, jonka ikkunasta näkyy Iisakin kirkko. Mutta en sano enää. Sillä tämä kirja alkaa näistä lauluista ja loppuu samoihin lauluihin. Enkä sanonut enää viiden minuutin perästä, mitä väliä on ajattelevan ihmisen kuolemasta, sillä Efim alkoi hyräillä:

Tunnetko maan missä sitruunat kukkivat.
Tunnetko maan missä koskaan ei aurinko näy.

Vasta silloin minä huomasin yhtäläisyyden Goethen Mignon-balladin ja tuon laulun välillä.

Robert Schumann ja Hugo Wolf ovat molemmat tehneet liedin Tunnetko maan missä sitruunat kukkivat -sanoihin. Sen tiesin. Tiesin myös, että Erich Kästner oli parodioinut Goethen runoa 1920-luvun alussa sanoilla:

Tunnetko maan missä kanuunat kukkivat
Jos et tunne, vielä opit sen tuntemaan
Siellä seisovat prokuristit ...

Mutta tämä kapealle vesileimapaperin suikaleelle kirjoitettu Goethen Mignonin uusi runo ei ollut mitään parodiaa, vaan tuskan ja epätoivon ilmaisu.

Efim kokosi Lili Marlenit omaan pinkkaansa ja tunki ne kirjekuoreen.

Ihmettelin niiden määrää.

— Näissä on varmasti myös sellaisia versioita, joita on laulettu pienin muunnelmin pitkin koko itärintamaa.

— Miten ihmeessä ne ovat joutuneet juuri sinun käsiisi?

— Minähän kerroin sinulle lähteestä ei-kenenkään maalla. Joitakin lauluja saksalaiset jättivät sinne vedenhakumatkoillaan, ikään kuin viesteiksi meille. Loput sain virkani takia. Minähän hoidin meikäläisten tiedotustehtäviä, koska olin käynyt saksalaisen koulun täällä Leningradissa, saksa oli minun toinen äidinkieleni.

Minulle tuotiin kaatuneiden ja vangiksi saatujen saksalaisten taskuissa olleet paperit. Minunhan piti tuntea meitä vastassa olevien saksalaisten joukkojen mieliala.

— Ja nämä kaikki kirjeet ja muistivihkot ovat siis?

— Ovat.

— Epävirallinen sektori maailmanhistoriaan, minä sanoin ja hypistelin kädessäni vihreäkantista muistikirjaa, siinä luki:

Toivottomina, aivottomina, mielettöminä
puskemme päätämme seinään.

Silmissä vielä heikko kajastus.

— Mitä sinä muistat siitä kaatuneesta saksalaisesta, jonka taskusta tämä muistikirja on sinulle joutunut?

— En mitään. Hän on ollut rutiinijuttu. Sellaiset unohtaa. Toivottomuus, mielettömyys, aivottomuus. Sellaiset saksalaiset ilmaukset olivat jokapäiväisiä asioita. Niiden parissa eläminen kuului minun virkaani. Mitä hätkähdyttävää siinä olisi. Samoin kaikki Lili Marlenit. Nehän olivat tuon arktisen rintaman henki. Aluksi tietysti hätkähdin niiden katkeria sanoja ja niistä kuvastuvaa naisenkaipuuta, joka viime kädessä kohdistui äitiin eikä suinkaan siihen kasarmin portilla seisovaan sotilashempukkaan. Mutta näihin Tunnetko maan missä sitruunat kukkivat -laulun muunnelmiin ei voinut tottua. Ne jäivät asumaan mieleen.

— Onko niitä muitakin kuin tämä yksi?

— Lapin divisioonan laulu on mielestäni myös saman peruskuvion muunnelma.

Tunnetko maan, Pohjolan, pohjoisen?
Yhtä metsää ja rämettä, järvien pintaa.
Se on m a a nyt, sodan kohde. Elementit
on muutettu tappamisen tilaksi.

Sen syviin metsiin ja Sallan soille
— Salla, kirottu olkoon paikka —
moni kaunis toveri jäi, ei palannut.

Napapiirinkylmä *Kokkosalmi*,
on siedettävä hyistä viimaa.
Ikuinen metsä, erämaa. Kello 12 laskee aurinko
ja mielenturtumus on ainut onnentila.

Me emme palaa koskaan kotiin.

Autio on leiri, villiintynyt joukkio.
Ryyppäämistä, paskantamista,
syödä ahmia ja murhata.

Me emme palaa koskaan kotiin.

Kadotettu vartiopaikka. Tämän moni vielä
maksaa hengellään. Meistä veri punnitaan.
Hullujenhuoneella sitten tavataan uudelleen.
Sielläkin laulamme Karjalanlauluja.
Karjumme niin että seinät tärisevät
ja palkit murtuu kun sappemme kiehuu.
Mulkoilemme ulos kaltereista. Ja ihmiset
jotka näkevät meidät, täyttää tuska ja kauhu:
"Auttakaa ... kadotettuja ovat kaikki ...
villi joukkio riehuu valloillaan."

Me emme palaa koskaan kotiin.

— Minä käsitän sinut. Nämä eivät ole enää iskelmiä. Näistä
on viihteellisyys kaukana.

— Ja käsiala on sama, Efim sanoi.

— Tunnetko maan, missä koskaan ei aurinko näy ... ja
sitten tuon toisen laulun hullujenhuonekohtaus. Niissä on
muutakin samaa kuin käsialan yhtäläisyys, hän jatkoi.

— On on, nehän tietysti voivat olla saman henkilön
kirjoittamia.

— Ne ovat, Efim sanoi ja katsoi minua tiukasti silmiin. — Sillä nämä runot on otettu yhden miehen taskusta.

Olin jo kuulevinani historian siipien havinan. Vilkaisin ikkunasta Iisakin kirkon kupolia ja tartuin pöydän laidasta kiinni, ettei minua alkaisi huimata Efimin esittämä ajatus. Kerrostarjoilija koputti oveemme ja toi meille lisää kahvia ja pienen karahvin, joka sisälsi keltaista nestettä.

— Tietysti tästä Lapin divisioonan lauluksi kutsutusta laulusta on monia versioita, mutta ei ainuttakaan näin aitoa. Ja sen ihmisen, jonka taskusta nämä Tunnetko maan - laulut löytyivät, minä muistan aina, koko ikäni, vaikken ole edes häntä koskaan nähnyt, en elävänä enkä kuolleena. Olen nähnyt hänen kasvonsa, hänen ilmeensä ainoastaan näistä kahdesta laulusta. Ja minä muistan tarkasti, miten tutustuin tähän laulujen tekijään. Kerron sen sinulle:

Se oli joulukuuta. Minä olen merkinnyt päivämäärän siihen. Joulukuun 21. päivä vuonna 1941. Siis vuoden pimeintä aikaa. Talvipäivänseisauksen aikaa. Ja sinä tiedät, mitä se merkitsee kuudennellakymmenennellä seitsemännellä leveysasteella. Mutta jatkan. Tämä mies, sanonko minä mies, mies on kuka tahansa, mutta tämä ihminen on ollut runoilija, hän on kaatunut joko 19. tai 20. päivänä joulukuuta jossakin Kiestingin ja Hangasvaaran välillä, omiensa puolella, huoltotiellä, sillä minä sain nämä paperit meikäläisen partioretken miehiltä. Muistan yhäkin sen päivän. Muistan kun paperit tuotiin minulle.

Joulukuun 21. päivä, talvipäivänseisaus 1941.

Minä, Efim, puna-armeijan upseeri, juutalaista syntyperää, istuin parakissani ja ajattelin Minskiä. Vähän ennen kuin sota alkoi minun vaimoni ja kolmivuotias tyttäreni matkustivat Minskiin kesälomalle, appiukkonni perheeseen,

ja minä jäin Leningradiin. Sitten jouduin tänne Kannanlahden ja Louhen suunnalle. Saksalaiset valloittivat Minskin. Vaimostani ja tyttärestäni en tiennyt mitään, enkä koko appivanhempieni perheestä. Kuulin kyllä huhuja, mitä saksalaiset olivat tehneet Minskin juutalaisille, mutta vielä siinä vaiheessa, joulukuussa, kieltäydyin uskomasta niitä.

Se oli pimeän päivän valoisin hetki, kello 12—13 välillä. Nuori vaaleatukkainen luutnantti tuli huoneeseeni. Hän oli hento ja pienikokoinen, poika. Aivan kuin lapsi, kuin neljätoistavuotias koulupoika. Mutta hän oli luutnantti, partioetken johtaja. Hänen partionsa oli ollut tiedustelumatkalla saksalais-suomalaisella Kiestingin—Hansasvaaran huoltotiellä. Tiellä oli kulkenut kaksi autoa, kuorma-auto ja Opel, kuorma-auto edellä. Ja kun henkilöauto oli liikkeellä, hän, tämä nuori vaalea hento luutnantti, oli aavistanut, että autossa oli upseeri. Hän tahtoi ottaa vangin, upseerivangin. Ja luutnantti käski miestensä ampua molempien autojen konepeltien läpi moottoreihin. Oli tullut vahinko. Juuri se Opelin etuistuimella kuljettajan vieressä istunut mies, joka oli upseeri ja josta olisi ollut hyötyä, oli kuollut. Ei silti, ei kai siitä upseerista olisi hyötyä ollut, vaikka se olisi saatu vangiksikin. Ei sen taskuista löytynyt muuta kuin siviilitavaraa.

Se oli luutnantin raportti.

Hän otti toppatakkinsa sisältä paperikäärön ja leipälaukustaan toisen käärön.

Siinä oli kaikki, mitä upseerilla oli ollut.

Hän, luutnantti, oli näyttänyt jäämistöä operatiivisen osaston tovereille. Nämä olivat vain hymähtäneet. Siviilimiehen kamaa. Olivat käskeneet tuoda ne minulle, joka pengoin vain mielialoja.

Luutnantti avasi rullan.

”Siinä on jotakin runonlorua. Operatiivisen osaston toverit pyysivät, että toimittaisin teille, te kuulemma olette kiinnostunut runoista.” Minä kiitin. Ja luutnantti avasi toisen käärön.

”Ja siinä kaikki, mitä sen taskuista löytyi. Ei edes karttaa ole ollut miehellä, vaikka yliluutnantti oli.”

Katselin käärön sisältöä, jota luutnantti hypisteli likaisilla sormillaan: puserosta irti repäistyt yliluutnantin merkit, pistooli, nahkakotelossa ja öljyt piipussa, lipas, tyhjä, lompakko, tyhjä, avattu junoaski, muutamia savukkeita jäljellä.

”Lompakossa oli vain valokuva ja muutama Hitlerin seteli. Me jaettiin ne poikien kanssa. Minun varajohtajani otti valokuvan. Naisen kuva. Sanoi ottavansa sen, kun se kuulemma oli vähän hänen oman Katjusansa näköinen.”

Kysyin, mikseivät he olleet jakaneet savukkeita.

”Ei tarvittu. Kuorma-autossa oli junoa niin paljon kuin taskuihin sopi. Ei kukaan rohmua sitä tupakan takia. Eri juttu jos sattuu suomalainen. Suomalaisten tupakka on parempaa, enempi meikäläisen makuun. Kuorma-auto oli täynnä limppuja. Kopissa oli laatikko marmeladia, karamelleja ja punaviiniä. Namuset on aina hyvä asia. Ihania namuja. Minä kerään niitä. Vien siskolle, kun pääsen lomalle.”

Ja luutnantti hymyili aluksi kuin lapsi, mutta heti perään hän irvisti, ja kirosi.

”Oli tämä sentään parempi matka kuin edellinen. Silloin minä sain kuorma-auton, joka oli täynnä puhelintolppia, koko auto täynnä vihreiksi kyllästettyjä puhelintolppia, tuotu sinne Berliinistä asti. Mitä ne keksivätkin, fasistisia. Minä olin vihainen. Luulin saavani edes vähän karamelleja. Mutta ei. Joka tolpan päässä luki: Berlin— Berlin— Berlin. Minun teki mieli ampua tolppia.”

En ollut vielä vilkaissut papereita. Katselin kääröstä pöydälle levitettyjä tavaroita. Ne häiritsivät ajatuksiani. Teki mieleni tuhahtaa luutnantin tapaan: upseeri eikä edes karttaa. Sikamaista joukkoa. Minsk. Minsk. Minun oli raskas olla. Sellaisina pitkinä pimeinä päivinä vaatii jo ponnistelua tavallinenkin työnteko. Ajattelin jättää esineet ja paperit pöydälleni ja mennä luutnantin kanssa ottamaan ryypyn vodkaa. Vilkaisin kuitenkin tätä paperisuikaletta. Aloin lukea. Luutnantti tahtoi lähteä. Minä vain ynähdin hänelle jotakin, en edes vilkaissut häneen, en saanut silmiäni pois paperista, luin sen uudelleen ja uudelleen, kiihdyin.

— Luit rivin, luit kaks, veresi tunsit kuumemmaks’.

— Mitä sinä sanot, Efim hämmästeli.

— Se on vain Runebergia, Suomen ruotsinkielistä kansallisrunoilijaa.

— Hyvin sanottu. ”Vereni tunsin kuumemmaks.” Ja papereiden joukossa oli myös kirje, tämä kirje ... no mihin se nyt joutui ... tässä näin:

Rakas veljeni Paul,

koska meillä on vapaata koulusta ...

Kirje oli päivätty 20. 9. 1941.

Siinä puhuttiin pianonsoitosta. Veli kertoi harjoitelleensa ahkerasti.

Ensilukemalla en saanut muuta selville, koska kirje oli ruttaantunut. Hajanaiset sanat jäivät mieleeni. ”Olisipa sinullakin piano.” ... ”... sella kävi meillä, lähettää sinulle paljon terveisiä.”

— Terveisten lähettäjän nimestä ei saa selvää, minä sanoin.

— Ei saanut silloinkaan.

— Olisikohan se Stella tai jokin semmoinen?

— Minä luulen, että se on Gisella, Efim sanoi. — Niin minä ainakin silloin oletin. Ja kun luutnantti oli mennyt, minä luin tämän kirjeen ja laulut uudelleen. Ja taas uudelleen. Yritin niistä harvoista todellisuuden pisteistä käsin, jotka olivat pöydällä edessäni, hahmotella tuon minulle aluksi tuntemattoman laulujen tekijän olemusta. Hän, saksalainen, vihollinen, alkoi käydä minulle päivä päivältä läheisemmäksi ja läheisemmäksi. Tunsin hänessä ystävän, vaikken ollut koskaan nähnyt häntä. Ja ajan mukana tämä tuntematon kaatunut saksalainen kävi minulle yhä tutummaksi, kotoisemmaksi. Kuvittelin hänelle ulkomuodon ja elämän. Hän eli. Ja minussa hän elää yhä. Vaikka kaikki, mitä hänestä tiesin silloin tai tiedän nyt, on hyvin vähäistä:

1. Että mahdollisesti juuri hän on kirjoittanut kaksi laulua: Lapin divisioonan laulun erään version, joka alkaa sanoilla "Tunnetko maan ..." ja toisen laulun, joka alkaa samoilla sanoilla. Se ei ole Lili Marlenin, ei Suksilaulun, ei minkään yksikön laulun muunnelma. Jos välttämättä täytyisi etsiä laulua, josta se on muunneltu, tulee mieleen ennen muuta Goethe, mutta ei ole tarpeen etsiä muunnelman kohdetta. Laulu on ainutkertainen.

Oi Karjala,
Oi nuoruutemme murhaaja.

Ja Karjala-nimikin on tässä maantieteellisesti aivan väärin, mutta ilmeisesti saksalaiset ja itävaltalaiset pojat kutsuivat Karjalaksi myös. Sallaa ja Kiestinkiä, ja miksei, on kai se Vienan pohjoista Karjalaa. Mutta he kutsuivat sitä myös tundraksi. SS-Nordin miehillä on Tundralaulukin.

2. Tiesin hänen sotilasarvonsa.

3. Tiesin tilan ja ajan, missä hän oli viimeiset kuukautensa elänyt.